

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracoval samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využil jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byl jsem seznámen s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/200 Sb., autorský zákon, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle §60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně Univerzity Pardubice.

V

Pardubicích

Anotace:

Tato práce popisuje důvody a příčiny chorvatské migrace na moravské území, genezi nové chorvatské kultury na moravském území, situaci Chorvatů v 19. – 20. století na v moravských zemích. Pokouší se popsat chorvatský fenomén (kulturu, jazyk, etnicitu) v rámci české historie a kultury

Annotation:

This bachelor work describes reasons of croatian migration to moravian area, genesis of new croatian – moravian culture. Aspects and situation of Croats in 19th and 20th century in moravian countries. Also describes croatian phenomenon (culture, language, ethnicity) within the framework of czech history and culture.

Klíčová slova:

Migrace, kolonizace, Moravští Chorvaté, kultura

Keywords:

Migration, Colonization, Moravan Croats, Culture

Poděkování.

Chtěl bych poděkovat Ivě Balíkové, které mi byla velkou až neskutečnou oporou při celkové konstituci bakalářské práce. Též se starala o mou výživu a fotografovala.

Chtěl bych poděkovat své matce, která má se mnou neskutečnou trpělivost a též byla nápomocna při tvorbě bakalářského textu a jídla .

Obsah

Úvod.....	5
1. Turecká agrese na balkánském poloostrov.....	7
1.1. Předehra	7
1.2. Turecká nadvláda	8
2. Chorvatská migrace	10
2.1. Turecká invaze jako příčina chorvatské migrace (emigrace)	12
2.2. Vylidnění jako motivace k „vysídlení“	13
2.3. Migrační vlny a směry	14
3. Chorvatská kolonizace na Moravě	17
3.1. Kolonizace Valtického panství.....	17
3.2. Kolonizace Drnoholecka.....	19
3.3. Kolonizace zbylých jihomoravských oblastí: Lednicko, Hrušovansko, Pasohlávky, Hovorany	21
3.3.1. Lednicko.....	21
3.3.2. Hrušovansko	21
3.3.3. Pasohlávky.....	22
3.4. Hovorany	22
4. Stručný nástin situace v Čechách a na Moravě v 18.-19. století - Geneze chorvatského fenoménu (nové kultury) v cizí struktuře.....	24
4.1. Poměry v českých a moravských zemích v letech 1792-1848	25
4.1.1. Orientace vládní politiky	26
4.2. Národního „obrození“	26
4.3. Literární zmínky o kultuře jihomoravských Chorvatů v 19. století	27
4.4. Chorvatské vesnice v 19. století.....	28
5. Kulturní symbolika jihomoravských Chorvatů	29
5.1. Církevní svátky	31
5.2. Lidové zvyky a slavnosti	33
5.3. Ceremonie a tradice životního cyklu	34
5.3.1. Svatba	34
5.3.2. Pohřeb	38
5.4. Jazyk a řeč jihomoravských Chorvatů	38
Kroj jihomoravských Chorvatů	40
6. Jihomoravští Chorvaté ve 20. století	45
Závěr.....	48
Prameny.....	49

Úvod

„Jazyk je nahlížen – do značné míry v intencích kognitivní deterministické hypotézy jazykové relativity lingvistických antropologů Edward Sapira a Benjamin Whorfa – jako cosi zcela jedinečného, nepostradatelného a nenahraditelného v souvislosti s kolektivním vnímáním světa (...) Jazyk je tak údajně víc nežli jen zvuky a slova – je klíčem, mostem do světa navíc: pomocí jazyka se na svět pohlíží jako osobitým prizmatem, zcela svébytným způsobem; jazyk dokonce „nutí“ pohlížet na svět určitým způsobem. Každý jazyk si vytváří specifickou „vizi reality“; zároveň se jedná o „společnou paměť“ etnika (...) společně se zánikem určitého jazyka tak současně zmizí určitý „konkrétní svět“¹.

Jazyk a kultura jihomoravských Chorvatů (Charvátů) se podílely na současné socio-kulturní struktuře (přinejmenším) české společnosti. Ztratíme-li zájem nejen o charvátské tradice, ale i o další tradice a jazyk etnických nebo společenských minorit, naše společnost bude šedá, nivelizovaná a beztvará. Ztratí svou minulost, která je podmiňujícím prvkem pro naši současnost

Tato práce se, alespoň v malé míře, pokouší nastínit minulost, tradice a současnost jihomoravských Chorvatů na území stávající České republiky.

Pokusím se popsat:

1) Turecké nájezdy a situaci v chorvatských zemích jako příčinu migrace Chorvatů, ze své původní domoviny na dnešní území jižní Moravy.

¹ Šatava, L. *Jazyk a identita etnických menšin – možnosti zachování a revitalizace*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0. str. 65

- 2) Chorvatskou migraci na dnešní území jižní Moravy. Chorvatskou kolonizaci na témže území.
- 3) Situaci v Českých a Moravských zemích v 18. – 19. století, jako podmínky pro genezi chorvatské tradiční kultury v „cizí“ zemi
- 4) Kulturní symboliku jihomoravských Chorvatů, chorvatský jazyk
- 5) Jihomoravské Chorvaty ve 20. století: 30. léta vývoj po roce 1946 až po současnost, kulturně revitalizační snahy

1. Turecká agrese na balkánském poloostrov

1.1. Předehra

V roce **1437** zemřel bez jediného mužského potomka Římský císař Zikmund Lucemburský, který byl zároveň (mimo jiné) králem Uhersko – Chorvatským, a vlády se ujal jeho zeť Albrecht Habsburský. Jelikož byl platným nástupcem na všech území a državách, stal se pánem i v Chorvatsku a Slavonsku. Roku **1439** se Albrecht rozhodl zahájit novou válku proti Turkům (Osmanské říši) na srbském území, nicméně téhož léta jeho úmysly zkrachovaly a nový chorvatsko-uherský král byl donucen k ústupu, ve stejném roce nečekaně umírá na úplavici. Jeho smrt vyvolala v chorvatských a slavonských zemích dynastickou krizi a občanskou válku.¹

Roku **1440** byl nástupcem Albrechta Habsburského narychlo korunován tříměsíční Ladislav Pohrobek, jako Ladislav V. Nezletilého krále zastupuje jeho matka Alžběta Lucemburská, kolem které se vytvořila koalice, tzv. dvorská strana, vedená bratry Fridrichem a Oldřichem Celjským (pány větší části Slavonie), v níž byli účastni také šlechtici ze strany chorvatské: Gajanští a Frankopanové.²

Opozice, tvořená hybridem uherské a zbytku chorvatské šlechty, prosazovala na chorvatsko-uherský trůn polského krále Vladislava III. Jagellonského, který koncem jara roku **1440** obsadil uherské centrum Budín: „17. července 1440 byl pak ostříhomským arcibiskupem (týmž, který v květnu vykonal korunovaci Ladislava Pohrobka) korunován ve Stoličním Bělehradě králem uherským a chorvatským jako Vladislav I. (1440 – 1444) . Protože uherská koruna byla v rukou královny Alžběty,

¹ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 76

² Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 77

byla použita pohřební koruna sv. Štěpána, která byla za tímto účelem vyjmuta ze světceva hrobu.¹

Mocenský konflikt mezi Alžbětou a Vladislavem vyřešilo až zprostředkované příměří roku **1442**, které akceptovalo korunovaci Vladislava I., s podmínkou, že po jeho smrti usedne na uhersko-chorvatský trůn Ladislav Pohrobek (toto příměří zprostředkoval papežský legát Julio Cesarini). Z rozmlísky mezi Alžbětou a Vladislavem I. zároveň těžil vládce Osmanské říše sultán Murad II. a jeho turecká armáda, roku **1440** obléhající Bělehrad, který se podařilo uhájit jen zásluhou chrabré obrany, pod vedením Ivana Talovace. Zbytky sultánovy armády byly roku **1441** rozmetány vojskem sedmihradského vévody Jana Hunyadyho a téhož roku byl Murad II. donucen své jednotky stáhnout.²

Motivováni bělehradským úspěchem vyhlásili král Vladislav I. s Janem Hunyadym svatou válku proti pohanům. Křížová výprava proti Turkům má přitom jediný cíl: zachránit upadající ostatky Byzantské říše, kterou ovládali (křížovou výpravu umožnilo i dočasné překonání papežského schizmatu v roce 1439, křesťanství bylo v tu dobu jednotné). Vojsko o síle 25.000 mužů (Chorvati, Srbové, Češi, Uhrové, Rumuni a Poláci) v roce **1443** bez problému obsadilo Sofii. Reakce sultána byla okamžitá: narychlo vyslané vojsko donutilo křížáky k ústupu až k Pirotu, kde se své role opět ujal Vladislav I. a Turky porazil. Případný další útok Vladislavových svazků zastavila až přicházející zima. Obě válčící strany se pak dohodly na desetiletém příměří, které však bylo už roku **1444** porušeno dalším křížáckým tažením do Srbska a Bulharska.³

1.2. Turecká nadvláda

¹ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 77

² Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 77

³ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 77-79

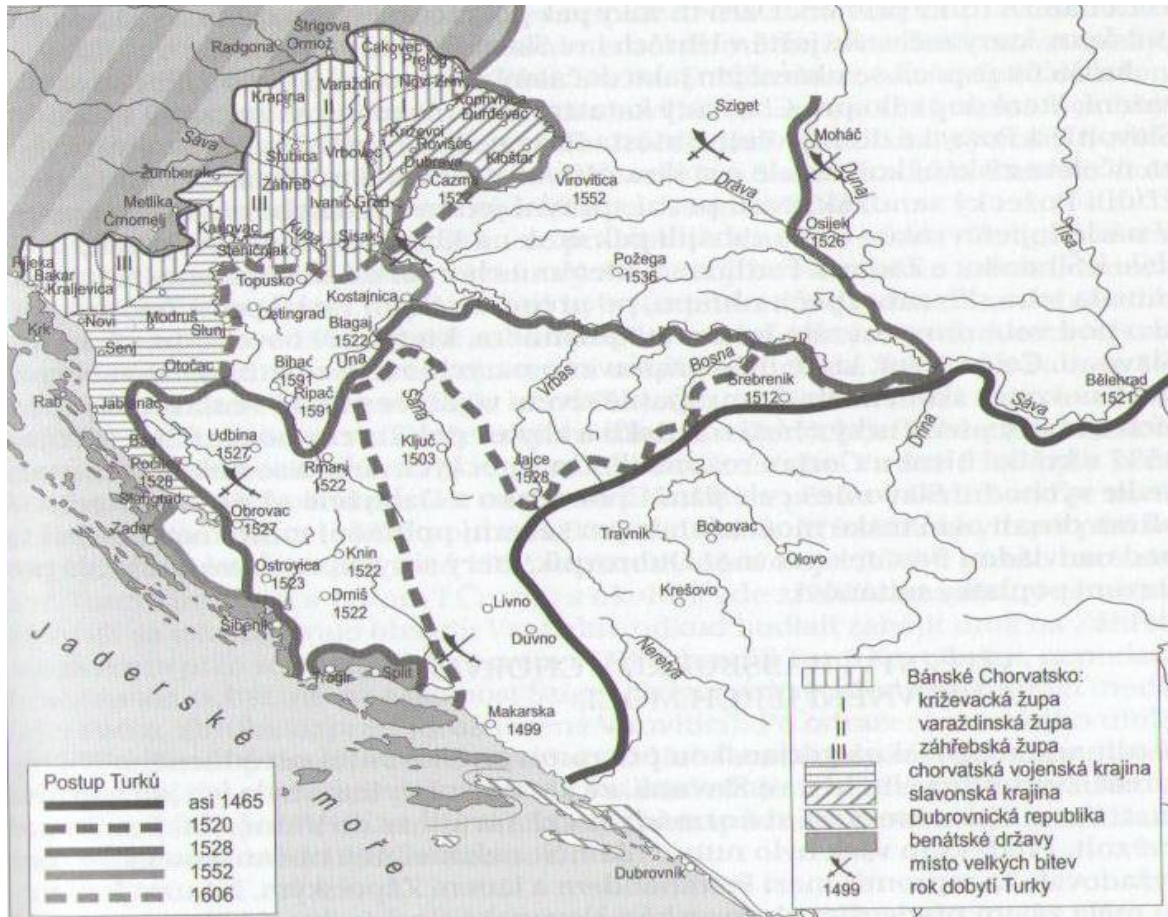
K rozhodující bitvě došlo **10. listopadu 1444** nedaleko Varny. „Porážka křižáků byla úplná. V bitvě zahynul jak Vladislav (zvaný podle místa své poslední bitvy později „Varnenčik“, tak kardinál Cesarini. Jan Hunyady se zachránil útekem k valašskému knížeti do Uher.“¹

Roku **1448** se Jan Hunyady pokouší znovu vzít situaci do vlastních rukou a obnovuje válku proti Muradovi. Armáda, tvořená uherskými a chorvatskými vojáky, se utká v třídní bitvě s Turky, na „mýtickém“ Kosově poli, v níž jsou Hunyadyho jednotky rozdrčeny na padrť. Posléze pak v roce **1453** sultán Mehmed II., syn Murada II., dobývá Konstantinopol a dává jí nové jméno: Istanbul. V letech **1454 – 1455** Turci ovládají prakticky celé Srbsko. V červenci **1456** státisícová armáda sultána Mehmeda opět obléhá Bělehrad. Hunyadymu (bájně figuře místního folklóru) se v jeho poslední bitvě podařilo město ubránit a tentokrát Turky porazit. V roce **1463** však Osmanská vojska obsadila Bosnu. Bez Tureckého „vlivu“ v té době zůstává území dnešní Hercegoviny. V prosinci 1463 se držitelé svatoštěpánské koruny, Matyáši Korvínovi podařilo západní a severní část Bosny dobýt zpět, zbytek však nadále v moci Turků zůstal. V roce **1469** uskutečnili Turci vpád do Chorvatska a Dalmácie, přitom dobytá místa pustošili a tisíce lidí odvedli do otroctví. Téhož roku se situace ještě více zkomplikovala, když do stávajícího konfliktu mezi Turky a Chorvaty vstoupili Benátčané, které Frankopani (majitelé rozsáhlých pozemků v Dalmácii, chorvatský šlechtický rod) požádali o pomoc v boji proti Osmanům. Matyáš Korvín tak upadá pod tlak Benátsko-tureckého soukolí. V roce **1480** pak Matyášova armáda sice dobyla Sarajevo, přesto roku **1482** Osmané obsazují oblast Hercegoviny a uhersko-chorvatské vojsko je donuceno k ústupu.²

¹ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 78

² Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 82

„Bosna se stala pro Turky trvalou základnou pro další expanzi a tím i bezprostředním nebezpečím pro samotné Chorvatsko“. Turecké nájezdy se tak stávají pro obyvatele Slavonie a Dalmácie takřka denním chlebem.³

mapa: „Turecké výboje v Chorvatsku“¹

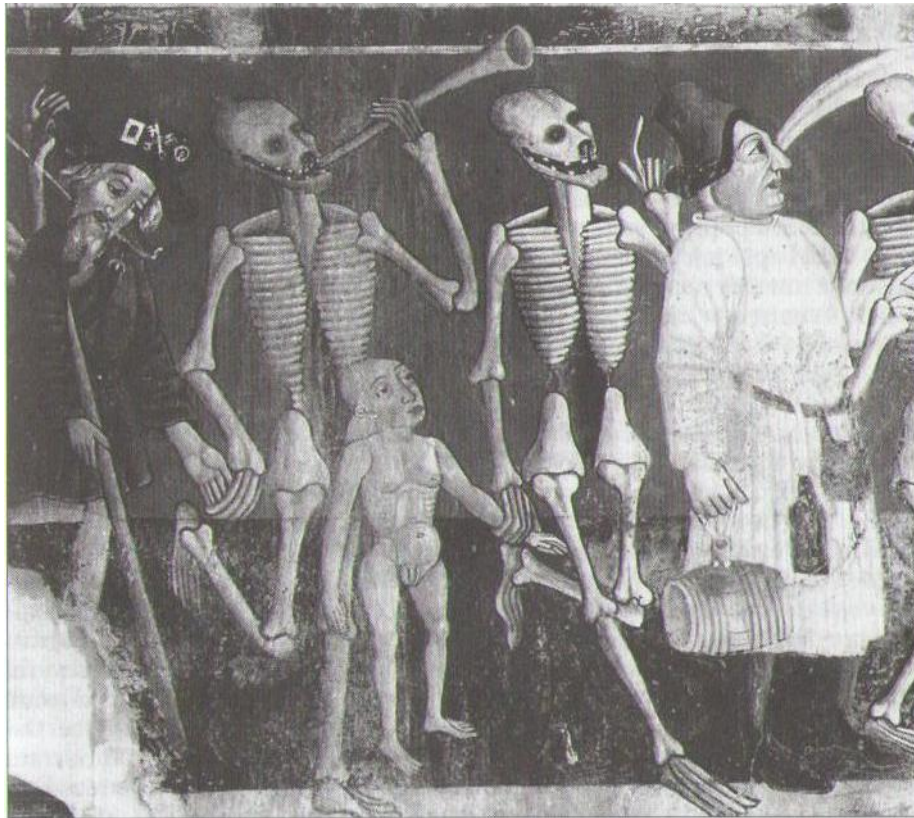
1493 – Turci, pod vedením sultána Bajazida II., porázejí chorvatské vojsko na Krbavské poli. Díky krutostem Osmanů a drtivé porážce Chorvatů je bitva známá pod synonymem „bitva na krvavém poli“. **1512** – Do čela Osmanské říše se dostává „krutý“ sultán Selim I, který svrhl z trůnu svého otce Bajazida, načež si přisvojil

³ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 82

¹ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 89

titul chálify. (jeho jméno je spojeno s fanatickým pronásledováním šiitů). V roce 1520 Turci dobyli Bělehrad, Knin, Skradin a Ostovici¹

1526 – Osmané, vedeni novým sultánem Sulaymanem, v úctyhodném počtu 200.000 mužů rozprášili třicetitisícovou armádu Ludvíka II. Jagellonského, která byla prakticky zničena. Celá bitva si vyžádala cca. 30.000 obětí.² „Moháčskou bitvou se Turci dostali do centra uherské nížiny a přímo ohrozili nejen Uhry a Chorvatsko, ale i další země střední Evropy. Po další dvě století měli Chorvaté žít ve stínu pŕlměsíce“³.

Obraz: „Pozdně středověká freska mistra Vincenta z Kastavy z kostela P. Marie v Škrilinách u Beramu v Istrii; její téma tance kostlivců vyjadřuje pesimistické pocity zmaru v době tureckých vpádů.“⁴

¹ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 84

² Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 85

³ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 85

⁴ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 81

2. Chorvatská migrace

Migrace. „Přemísťování lidí, při kterém dochází ke změně místa jejich dlouholetého pobytu“¹

Emigrace. „Opuštění země původu a přestěhování do jiné země z důvodu ekonomických, politických n. podnebních.“²

2.1. Turecká invaze jako příčina chorvatské migrace (emigrace)

V polovině 15. století Turci pronikají na Balkánský poloostrov. Intenzita útoků se začíná stupňovat počátkem 16. století. Po fatální bitvě u Moháče roku **1526**, dobývají důležitou hraniční pevnost Jajce (**1528**). Situace se stává pro obyvatele chorvatských zemí prakticky neudržitelná. Již desítky let trpí jejich krajina tureckým rabováním, které je zvýrazněno občanskou válkou na Východu země (Slavonie), kde proti sobě stojí Jan Zápolský, díky Suleymanově pomoci čerstvě zvolený chorvatsko-uherský král, podporující tureckou stranu, proti Ferdinandu Habsburskému hájící zájmy takzvané německé strany. Příměří mezi oběma protivníky je uzavřeno už v roce **1530**, nicméně další rána na sebe nenechala dlouho čekat. Po neúspěšném tažení do Vídně (**1532**), si Osmané, vybíjejí svou zlost drancováním Slavonie a Chorvatska, při návratu domů odvádějí mnoho žen a mužů do otroctví. **1536** – Turci obsazují východní Slavonii a Požecké doliny. Na dobytém území zakládají Požecký sandžak (správní jednotka). Roku **1537** pak opanovali celé jižní Chorvatsko a Dalmácii až po řeku Neretvu. Roku **1544** byla celá Slavonie

¹ Kol. autorů. *Nový slovník cizích slov pro 21.století. 1. vyd.* Praha: Plot, 2008. 368 s. ISBN 978-80-86523-89-7. str. 222

² Kol. autorů. *Nový slovník cizích slov pro 21.století. 1. vyd.* Praha: Plot, 2008. 368 s. ISBN 978-80-86523-89-7. str. 93

definitivně pod tureckou nadvládou. Osmané si tak vytvořili ideální podmínky pro budoucí nepřátelské nájezdy na západ.³

„S vojnou souvisely nakažlivé nemoci, drahota a hlad, který vypukl na př. 1570. Ostatně ani poddanské poměry v chorvátských zemích nebyly v 16. stol. příznivé, takže vznikaly selské bouře, vzbuzené kvůli šlechtě. Stálé války přinášely s sebou zvýšené roboty zemské, hlavně udržování a stavbu pevností. Jak tíživá byla tato povinnost pro sedláky, dokazují nářky, že někdy nezbyl poddaným zaměstnaným stavbou ani čas na polní práce. Bídu selského lidu dosvědčují i relace stavů a císařských hodnostářů; sedláci jsou tu nazýváni, miseri, pauperes coloni a najednou se ozývá soucit z jejich postavením. Chorvátským zemím škodily též občasně srážky s Benáťany, vzájemné zápasy šlechty, plnění Uskoků a císařského vojska špatně placeného; zvláště čtyři španělské se často chovaly, přes opětovné zákazy škodit poddanému lidu, hůře než nepřítel, takže docházelo i ke srážkám s domácím obyvatelstvem¹.“

Migraci Chorvatů ovlivnili hlavně výsledky Tureckých vpádů. Situace v chorvátských zemích (Slavonie, Dalmácie a Chorvátsko) byla pro místní obyvatele neúnosná: špatné ekonomické podmínky, vzrůst roboty, neúroda, přerušení obchodních cest a úpadek obchodu a řemesel.

2.2. Vylidnění jako motivace k „vysídlení“

Četné oblasti ve střední Evropě (Dnešní Maďarsko, Rakousko, Štýrsko, Kraňsko, Morava a Slovensko) zároveň však v téže době vlivem válek (Fridrich III. Versus Matyáš Korvín), moru nebo konflikty mezi magnáty, trpěly akutním nedostatkem obyvatelstva.²

³ Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvátska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3. str. 86-87

¹ Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str. 122

² Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1. vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 8

Důvody vylidnění na Jižní Moravě

Konflikt mezi Habsburky a Liechtenštejny – spor o započatý na konci 14. století, který byl ukončen v roce 1414¹

Husitské války – (1419-1436), zasaženo: Valticko (po dobytí Břeclavi), Drnoholecko, Lednicko, Mikulovsko a zbylé menší oblasti budoucí chorvatské kolonizace . „V popředí bojovného husitství stojí od počátku města. V nich skoro veskrze šlo o zápas české vrstvy řemeslnické proti bohatším starousedlým rodinám německým, mající v rukou správu obcí; tyto rodiny byly za revoluce z měst vypuzeny nebo pobity a statky jejich rozděleny Čechům.“²

Česko – uherská válka – (1469 – 1471), válka mezi českým králem Jiříkem z Poděbrad a uherským panovníkem Matyášem Korvínem. Zelenohorská jednota, pod vedením pána Zdeňka ze Šternberka, spolu s Vratislavskými, Lužičany a německými městy na Moravě povstala proti králi Jiřímu (jednalo se převážně o koalici prokatolickou).³ „V té situaci přijala kurie (1468) nabídku uherského krále Matyáše, jenž chtěl se stát vykonavatelem kladeb papežských.“⁴

2.3. Migrační vlny a směry

Počátky chorvatského exodu můžeme zařadit do poloviny 15. století. Tento jev byl do značné míry podmíněn počátečními tureckými vpády, nicméně hlavní emigrační vlny mají své kořeny v dobách po roce 1526 (viz. výše zmíněné údaje)

¹ Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 132

² Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6. str. 65

³ Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6 str.74

⁴ Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6 str. 74

Hlavní směry chorvatské migrace

- a) **Západní cesta** - území Kraňska a Štýrska (dnešní Slovinsko resp. Rakousko)
- b) **Jižní cesta** – do oblasti jižní Itálie
- c) **Severozápadní cesta**- oblast středního Dunaje (Uhry)¹

Jednalo se o migraci **a) oficiální**, tj. schválenou místní autoritou (např. šlechtou) nebo **b) neoficiální**, tj. živelné připravované migrace spjaté přímo s tureckou hrozbou (předem neschválené místní autoritou)

Jihomoravští Chorvaté tvoří nejsevernější migrační vlnu ve střední Evropě, která se dostala „prakticky“ (rozměr fyzický) i „teoreticky“ (rozměr kulturní odlišnosti) nejdál od svých původních domovů²

Vlny chorvatské migrace na území Moravy

- 1) kolonisté příchozí přímo z chorvatských zemí
- 2) „doplňující vlna“, která se týkala příchozích z dolního Rakouska³

¹ Vránová, M. *Na cestě zpět a tady – rodina Barančičců*. (diplomová práce) Brno: Pedagogická fakulta, 2006. 134 s. str.25

² Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 7-9

³ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 7-9

Mapa: „Migrační cesty z Chorvatska na jižní Moravu v 16. st.“¹

¹ Stojanevič, V. *Jedna starja hrvatska migraciona struja u Moravskoj* (Glasnik etnografskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti 22, 1973) In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str 212

3. Chorvatská kolonizace na Moravě

Chorvaté se v 16. století velkou měrou podíleli na kolonizaci neobydlených, ale i zčásti obsazených oblastí dnešního Podluží (*Charvátská Nová Ves, Poštorná, Lanžhot, Kostice, Tvrdonice, Týnec, Moravská Nová Ves, Hrušky*), Mikulovska, Břeclavska a Hodonínska. Jednalo se hlavně o: Valtické, Drnoholecké, Lednické či Hrušovanské panství. Chorvatský vliv nezůstává jen na těchto území, ale podílí se na rázu celé jižní Moravy. Do značné míry ovlivňuje místní kulturu a tradice¹

Kolonizace: „Osídlování nějakého území národem n. biologickým druhem, který se na něm dosud nevyskytoval“²

3.1. Kolonizace Valtického panství^{1a}

Na počátku 16. století bylo Valticko pamětníkem prošlých válek a sporů mezi: Habsburky a Liechtensteiny, Jiřím z Poděbrad a Matyáše Korvínem, ale nezůstalo ušetřeno ani plenění loupeživých rytířů v boji mezi Fridrichem III. a Matyášem Uherským (Korvínem). Díky této vlně násilí zmizel z oblasti nejen nezanedbatelný počet obyvatel, ale zmizelo také mnoho osad a polí, jejichž jména můžeme určit jen díky názvům tratí (cest) spojující, v té době již jen fiktivní pásma. Na takto dramatické územní a demografické změny reagoval na počátku 16. století majitel Valtického panství Hartman I. Lichtenštejnský. Vzniklé mezery mezi populací se rozhodl zaplnit právě chorvatskými emigranty.

¹ Vránová, M. *Na cestě zpět a tady – rodina Barančičů*. (diplomová práce) Brno: Pedagogická fakulta, 2006. 134 s. str. 28

² Kol. autorů. *Nový slovník cizích slov pro 21. století. 1. vyd.* Praha: Plot, 2008. 368 s. ISBN 978-80-86523-89-7. str. 28

^{1a} kapitola 3.1. na základě: Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 130 - 141

První pramenné zmínky o chorvatském „živlu“ máme z roku 1539. Z poslední vůle Hartmana I, se dozvídáme, že svému synovi Janu Kryštofovi připadá mimo panství cáhnovské a havranohradské, také ves Unter-Krabatten (Dolní Charváty) a druhému synovi Jiřímu Hartmanovi I. valtické panství se vsí Obern Krabatn. „Ztotožněná v urbáři panství valtického z r.1570. ve formě Ober-Crabottendorf s Oberthemenau. Jména Oberthemenau se dodnes v Němčině užívá pro Charvátskou Novou Ves.“¹ Jméno další vsi, Poštorn (jde však o výše zmíněný Unter-Krabatten), se objevuje v pramenech už v roce 1553. Existuje tedy předpoklad, že obec Charvátská Nová Ves a Poštorná byly založeny ve stejném období, a že tyto obce nebyly ve svém období jedinými chorvatskými koloniemi na Lichtenštejnském panství.

Roku 1570 jsou na území obcí Poštorná a Charvátská Nová Ves, nově příchozí obyvatelé většinou nositeli české jména, naopak starousedlíci jména „charvátského“. Tato informace nám rovněž napovídá, že obě chorvatské obce museli být kolonizovány již někdy ve třicátých letech 16. století.

Obec Hlohovec byla podle místopisných údajů založena v roce 1570, respektive 10. srpen určuje datum založení nové obce a následných pět let osvobození od robot, dávek či jiných povinností vůči vrchnosti (nejednalo se o privilegium charvátské, ale obecné, přístupné všem potenciálním kolonistům).

„Národnostní“ složení obcí se dá odvodit i ze situace náboženské, neboť příchozí „Charváti“ byli katolického vyznání, ostatní obyvatelé naopak protestanti. Roku 1570 nacházíme zmínku o katolickém knězi v Poštorné, v roce 1627 je poštorenkým knězem jakýsi Pavel, poté Martin Štepkovič ze Samovodu. V 18.století pak figuroval na moravském území jen jediný chorvatský farář (vlivem postupné habsburské rekatolizace však v té době již nebylo potřeba posílat pro kněze až do chorvatských zemí)

V období 1688 – 1695 je v Poštorné čtvrtina, v Charvátské Nové Vsi a Hlohovci polovina jmen chorvatského původu. „Počet příjmení neodpovídá ovšem počtu rodin a tím procentuálnímu rozvrstvení obyvatelstva co do národnosti.“²

¹ Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 133

² Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 141

Valtice se stávají objektem chorvatské kolonizace až na konci 16. století, např. Úvaly jsou v roce 1570 ještě zcela německé.

3.2. Kolonizace Drnoholecka ^{1b}

Podle údajů z roku 1414 bylo Drnoholecko plně osazené. Nicméně již připomínané pohromy 15. a konce 16. století způsobily totální ekonomickou a demografickou recesi celého panství, když počátkem 16. století zde byly pouhé 2 osady nezpustošené a alespoň minimálně činné, co se ekonomických aktivit týče. Za hlavní příčiny této územní zkázy jsou „historicky souzeny“ právě husitské spanilé jízdy a hlavně uherské války (Fridrich III. versus Matyáš „Korvín“).

V roce 1551 připadá Drnoholecké panství (zámek a město Drnoholec, Roznítice, Gutenfeld, Guldenfurt, Prerau, Neydorf, Holasice, Urbaun a Starý Freilychstorf) Kryštofovi z Lichtensteina, který je však kvůli své vlastní neutěšené finanční situaci nucen roku 1555 toto panství zastavit Janovi ze Žerotína.

V roce 1570 se nový drnoholecký správce Hartman II. pokouší zpustošené panství prodat, ovšem o spálenou zemi nejeví nikdo zájem. Proces nabízení Drnoholecka přetrvává i v dalších letech, nicméně očekávaná poptávka se neobjevuje až do roku 1577, kdy: „Počal se o Drnoholec ucházeti Kryštof z Teufenbachu, nejvyšší velitel v „Sakmáru“ (Satu-Mare) a hraničních krajin za řekou Tisou.“¹ Kupní smlouva nabývá platnosti v roce 1583, ale je zcela jasné, že panství bylo Kryštofem fakticky přijato, již v roce 1578.

Podle Adolfa Turka lze kořeny charvátské kolonizace na drnoholském panství hledat už v roce 1539, a to v obci Frélichov (dnes Jevišovka), ke stejnému datu se totiž váže vznik dvou „přilehlých“ obcí, na nedalekém Valticku: Poštorné a Charvátské Nové Vsi. V období 1570-1571 přichází hlavní proud chorvatských emigrantů do Dobrého Pole (Gutenfeld) a Nového Přerova. 1571 – 1574: další vlna

^{1b} kapitola 3.2. na základě: Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str. 142 - 159

¹ Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str. 147

Chorvatů přichází do Kolenfurtu (Guldenfurt) a Nového Přerova, střípky charvátské kolonizace zde můžeme nalézt však již dříve, ale ne v tak velkém množství, co se počtu a způsobu organizace týče.

„Ze sporů, kteří měli Teufenbachové se sousedy, se dočítáme v půhonných knihách brněnských od konce 16.stol. o jménech obyvatelů charvátských vsí na Drnoholecku. Jména osadníků Frélichovských prozrazují charvátský původ a kde nikoli (k r. 1589), je výslovně naznačeno, že jde o Charváty, neboť některá z ostatních jmen jsou odvozena od zaměstnání.“¹

Novosedli (Neusiedel) se roku 1613 mohou pyšnit pouze jedním chorvátským jménem, stejný úpadek charvátské populace zaznamenáváme i v Drnoholci (v obou případech je vše ovlivněno německou kolonizací). Ale tyto údaje nemohou být považovány za konstantní jev, neboť neustále docházelo ke stěhování či sňatkům. V Novém Přerově mělo, těsně po třicetileté válce, z 26 usedlíků 15 chorvátská jména. Ve Frélichově, v téže době, z 36 obyvatel 14 charvátská příjmení. Před rokem 1650 mělo v Dobrém Poli z 29 dělníků 19 jména chorvátská.

Charvátská kolonizace Drnoholecka má jiný náboženský odstín, než na Valticku. Nemalá část místních Chorvatů byla protestanty: „Ostatně všichni držitelé statku v poslední třetině 16. věku byli nakloněni reformaci – Roku 1616 se jmenuje ve Frélichově ženatý charvátský kněz, o jehož pravověrnosti nebylo napřed v okolí biskupově jistoty.“²

Podle Adolfa Turka bylo Drnoholecko specifické i ve svém kulturním vývoji, hlavně po stránce jazykové, neboť zde na rozdíl od Valticka, porazila Chorvatština mnohem silnější Češtinu. Tuto odlišnost, či toto specifikum, drnoholecké oblasti zapříčinila uzavřená kulturní struktura, která fungovala v rámci diskurzu a symboliky – Dobré Pole, Nový Přerov a Frélichov.

¹ Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 147

² Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str.156

3.3. Kolonizace zbylých jihomoravských oblastí: Lednicko, Hrušovansko, Pasohlávky, Hovorany

3.3.1. Lednicko

Ve stejném období, kdy dochází ke kolonizaci Valticka a Drnoholecka, se setkáváme s jihoslovanským fenoménem i na Lednickém panství. V polovině 16. století bylo z 500 obyvatel města Lednice, 47 charvátského původu. Vlivem 30leté války dochází k rapidní populační stagnaci, což nám osvědčuje údaj z roku 1676, kdy ze zbylých 92 obyvatel bylo nositeli charvátských jmen celkem 14 občanů. ¹

3.3.2. Hrušovansko ^{1c}

Chorvatská vlna se na Hrušovanském panství objevuje v druhé polovině 16. století, kdy vlivem krutovlády místních pánů Čertoryjských, opouští původní německé obyvatelstvo, své draze nabyté statky. Na jejich místo pak přicházejí právě Chorvaté. Ovšem celá interpretace zdejší charvátské kolonizace je dosti sporná, nelze přesně zjistit, co pro ní bylo hlavní motivací, respektive nelze objevit přesná kauzální spojení. „Nevíme proto, zda pro útek německých sedláků byli přijímáni na opustlé grunty osadníci charvátští, či zda se usadili jen náhodní přistěhovalci ze sousedství, či zda několik charvátských rodin nepřišlo na Hrušovansko zároveň s jihoslovanskou vlnou, zalidnivší poustky na Drnoholecku okolo roku 1570.“ ²

Kolem roku 1650 tvořili Chorvaté v Hrušovanech asi polovinu z celkového počtu zdejšího obyvatelstva. Vlivem Německé kolonizace po roce 1657 se Chorvati a Češi brzy přizpůsobují jazykové majoritě- němčině.

¹ Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 160 - 161

^{1c} Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 162-163

² Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 162

3.3.3. Pasohlávky ^{1d}

O chorvatském osídlení v obci Pasohlávky, též známé jako Uherčice nebo Charváty, se z historických pramenů dozvídáme v roce 1564. Samotné založení obce musíme tedy datovat před zmíněný rok. Z historického bádání Adolfa Turka se dozvídáme: „Soudím proto, že založení Pasohlávek lze klásti nedlouho před rok 1564. Byly patrně vysazeny přičiněním pánů Žabků z Limburka, kteří soustředili ve svých rukou od třicátých let 16. věku nejbližší okolí, kde zaniklo v 15. věku několik osad, a kteří se snažili o zvelebení kraje po stránce hospodářské. Vysazovali totiž nové osady, zakládali rybníky (první doklady o zlepšování panství vlasatického jejich máme již 1535) a. p.“¹ Na základě těchto informací se můžeme domnívat že pokud Pasohlávky nebyly nejstarší charvátskou vsí na Moravě, tak po Frélichově alespoň druhou nejstarší.

Chorvati tvořily před 30letou válkou asi polovinu z celkového počtu obyvatelstva, po válce přichází do obce vlna germanizace a v 18. století charvátský fenomén v Pasohlávkách zcela zaniká.

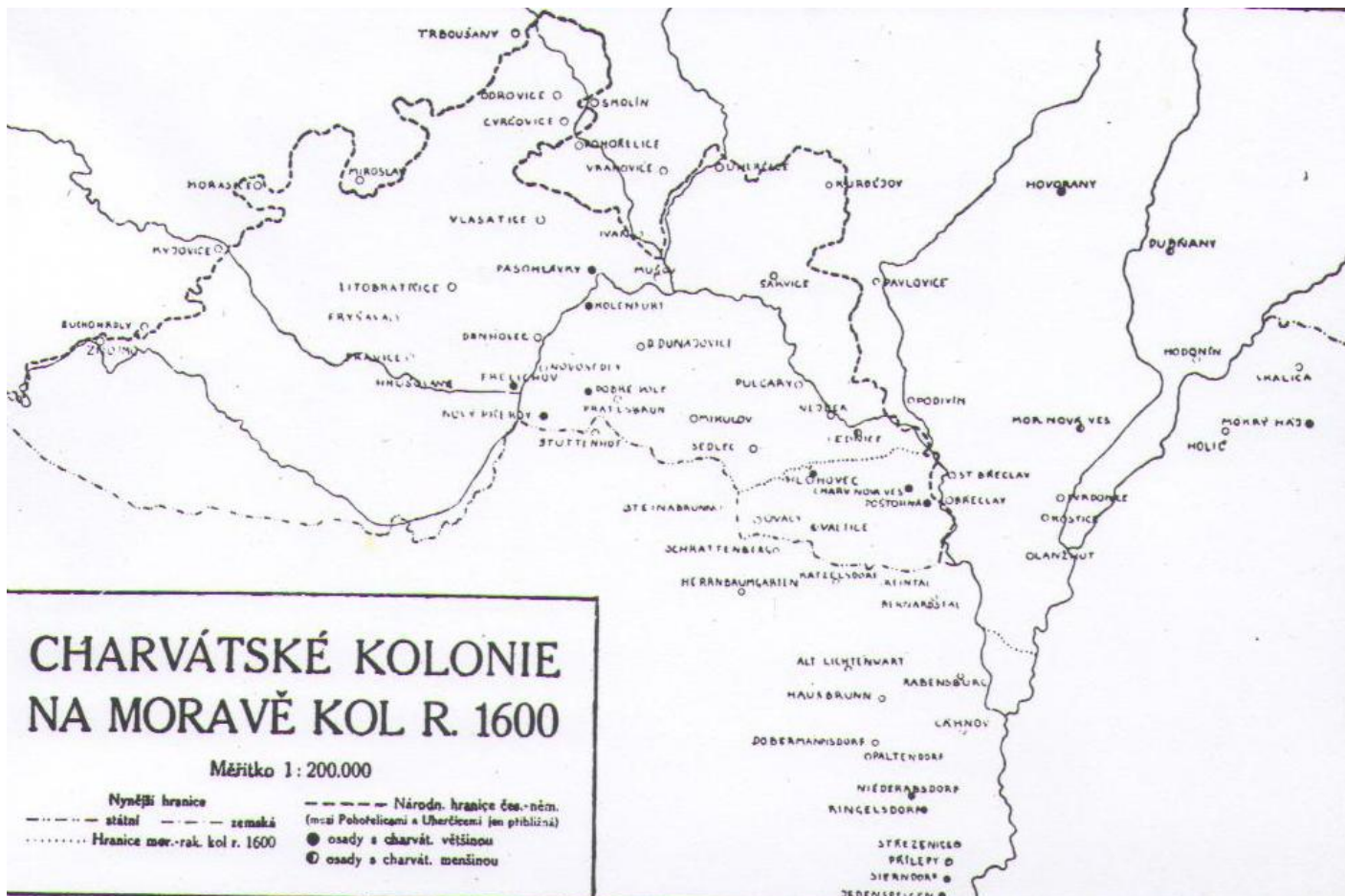
3.3.4. Hovorany

Kolonizace proběhla zřejmě na konci 16.století, neboť podle sčítání majetku z roku 1604 tvoří Charváti majoritu, co se vlastnictví gruntů týče. Vlivem drancování za 30-leté války musí být Hovorany znovu vysazeny (vystavěny).²

^{1d} Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str.163 - 170

¹ Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 165 - 166

² Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. 170 - 172

mapa: „Charvátské kolonie na Moravě“¹

Účinek Chorvátské kolonizace se neomezoval pouze na výše zmíněné oblasti či panství. Charvátskou stopu nacházíme prakticky na celém území jižní Moravy: břeclavské, přstické a vlasatické panství, Podivín, Litochoř, Židlochovice, Dubňany, Těšice, Kobylí či Moravská Nová Ves a jiné.²

¹ Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 167

² Turek, A. *Charvátská kolonizace na Moravě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 170 - 176

4. Stručný nástin situace v Čechách a na Moravě v 18.-19. století - Geneze chorvatského fenoménu (nové kultury) v cizí struktuře

Doba 18. a 19. století je velice zlomová pro celý „minulý“ a „současný svět“, který se v postmoderní době stává hybridní současně-minulou dobou. Přichází celá řada jedinečných objevů, jak v oblasti přírodních, tak v oblasti humanitních věd, jež se stávají příčinnou zájmu o kulturní a etnické vymezení.

Na počátku 18. století střídá protireformační období, doba osvícenství. Důraz už není kladen na víru a náboženství, ale hlavně na racionalizaci a organizaci. Slovy filosofa Derridy, je celý děj osvícenství zakončen až v Osvětimí, kdy zkrachovala víra v to, že jedině vzdělaný člověk může být dobrým člověkem.

V roce 1740 nastupuje na Habsburský trůn Marie Terezie (1740-1780). Jediné dceři Karla VI je to umožněno jen díky „duchapřítomné“ otcovské pragmatické sankci, která znemožňuje pád Habsburské dynastie, a tím pádem i zajišťuje možnost vlády pro panovnici, respektive panovnicka ženského rodu. S Marií Terezií přichází řada reforem osvícenského rázu. Šlo o celkovou centralizaci stavovského impéria: Země byly rozděleny na správní jednotky: gubernia, v jejichž čele stáli přední úředníci z řad stavů, konkrétně v Čechách nejvyšší purkrabí a na Moravě zemský hejtman. V roce 1774 přichází panovnice s povinnou školní docházkou (rozdělení škol na: triviální, hlavní, normální, gymnázia apod.). Marie Terezie, ve snaze zajistit co nejvyšší efektivitu a kvalitu reforem, počíná v roce 1753 se sčítáním obyvatelstva.¹

¹ Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6. str. 136 - 143

Rok 1780 je počátkem reforem „nově“ ustanoveného císaře Josefa II (1780-1790), který již v době vlády své matky Marie Terezie participoval na ústavních změnách a vládě. V roce 1781 přichází s tolerančním patentem, umožňujícím náboženské svobody, téhož roku ruší nevolnictví. Pořizuje nový katastrální soupis (tzv. Josefínský katastr), ruší středověkou soudní organizaci: rušení soudů zemských, apelačních dvorských atd. ve prospěch nových soudů: zemského pro šlechtu; apelačního, který plnil funkci vyššího soudu; a nejvyššího soudu ve Vídni. Na sklonku svého života některé reformy odvolává. Všechny tyto reformy byly účinné jen za podmínek tehdejší centralizace moci, která sebou nesla i celkovou unifikaci organismu nesoucího jméno: rakouská monarchie, jehož součástky musely do sebe „perfektně“ zapadat a produkovat jednotný mocensko-hospodářský úspěch. To vše se mělo dít pod záštitou jednotné „monarchistické“ řeči, kterou byla němčina. Období Tereziánských a Josefínských reforem, proto znamená nový příchod germanizační vlny na české a moravské území. V roce 1781 mizí čeština z gymnázií, stává se raritou na Karlově univerzitě a v roce 1784 je úředním jazykem i v oblasti Prahy.¹

4.1. Poměry v českých a moravských zemích v letech 1792-1848

Po panovníkovi Leopoldovi II. (1790-1792), Františku I. (1792-1835) se vlády ujímá Ferdinand I. (1835-1848)²

Viděno pohledem národním až nacionálním bylo obyvatelstvo českých a moravských zemí, respektive obyvatelé zemí mající zájem zachovat a upřednostnit český jazyk a českou kulturu, pod tlakem patriarchálně-absolutistické monarchie. Ovšem časový odstup nám dává možnost „osvícenský útlak“ hodnotit bez národního opojení.

¹ Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6. str. 144 - 148

² Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6 str.. 148 - 152

4.1.1. Orientace vládní politiky

V roce 1811 je ustaveno občanským zákoníkem, snažícím se razit rovnost občanů před soudy, takzvané jednotné státní občanství v předlitavských zemích. „V zemích českých jen česko-státní občanství šlechty (tzv. inkolát) zůstalo výrazem zvláštních poměrů.¹“

Hlavním cílem je zachovat centralistické členění monarchie, veškerá organizace má podléhat osvícenské jednotě a to vše je vedeno v duchu germanizace.

4.2. Národního „obrození“

Vlna centralizace a germanizace začala postupně z českých měst vytlačovat český jazyk a „tradiční kulturu“. Fenomén poněmčení se dostává do popředí v této dějinné etapě snad právě díky zvýraznění národních snah.

Polovina 19. století je v českých zemích spojena s industrializací respektive průmyslovou revolucí, započatou ve Velké Británii v polovině století 18., která je doplňkem ke dvěma revolucím politickým z roku 1789 (francouzská revoluce) a 1848. Tyto transformace významně narušily stávající feudální systém, a terminologií marxistů, znamenaly přechod ke kapitalistické etapě dějin. „Dnes se hovoří o rozpadu velkých vyprávění, tedy o možnosti jakéhokoliv systematického výkladu světa, který by mohl podpořit soudržnost společnosti na základě všeobecného hodnotového konsensu.²“ .

Proto se nejedná o obrození nějakých věčných a stálých hodnot, apriorních axiomů národa, ale o konsolidaci hodnot nových, vytvářejících moderní diskurs nejen sociálních a kulturních vzorců organizace. Národ je novým, ne jediným, stupněm a způsobem řízení mas. Jde o děj, který svou působností přesáhl do 20. století.

Pro konstituci „odvěkého národa českého“ bylo důležité přesně shrnout dostupnou „českou kulturu“, protože jedině na společné kulturní a organizační bázi se národ

¹ Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6. str. 153

² Keller, J. *Dějiny klasické sociologie*. 2. vyd. Praha: SLON, 2007. 529. s. ISBN 978-80-86429-52-6. str. 14

může vyvíjet. „Kultura a sociální organizace jsou univerzální a trvalé. Státy a nacionalismy nikoli. To je absolutně ústřední a svrchovaně důležitý fakt.¹“

Průmyslová revoluce způsobila, díky příchodům dělníků z venkova, oživení českého jazyka ve městech. Čeština začala být nahlížena i z vědecké oblasti. Venkov se v tu dobu stává „studnicí“ inspirace pro proces resuscitace českého hmotného i nehmotného dědictví. Marginální oblast „vesnice“ se stává terénem pro jazykovědce, historiky, spisovatele, „etnografy“ atd., dotýká se i vášnivých salónních debat „české elity“.

Snaha přesně vymezit co je české a co ne, má příznivý dopad na studium kultury jihomoravských Chorvatů, protože stanovení nové národní konstanty se děje v souladu s odlišením kultur či menšin „jiných národů“. Samozřejmě nejde jen o vymezení menšiny chorvatské, hrající v oblasti „jiných“ či cizích kultur v oblasti zemích českých, roli chudého příbuzného.(viz. Slováci, Němci, Rakušané atd.)

4.3. Literární zmínky o kultuře jihomoravských Chorvatů v 19. století

Z dopisu A.W. Šembery se roku 1845 dozvídáme o kultuře Charvátů toto: „Ačkoli již přes půl třetího sta let kmenovců svých odtržení a odevšad Němcem otočení a s nimi pomíšení jsouce, zachovali po dnešní dobu svou národní povahu, své mravy a obyčeje, zvláště za tou příčinou, že nejvíce jen mezi sebou manželství se spojují. Jazyk mateřský majíce w šetrnosti, užívají ho jak w domácnosti, tak i mezi sebou w pospolitém životě...²“ V článku, či dnešní terminologii: odborné eseji, popisuje pevné spojení mezi charvátskou „národní“ identitou a jazykem Jan Herben: „Co Hrváta činí Hrvátem, jest na předním místě řeč jeho.....chorvatština jest jazyk

¹ Gellener, E. *Nacionalismus*. In: Hroch, M. *Pohledy na národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: SLON, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2. str. 405

² Šampera, A. *Osady chorvátské w Morawě*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str.29

rodinný Gutfjedě (Dobřem Poli), Preravě (Novém Přerově) a Frlješdorfu (Frélichově respektive Jevišovce). V rodině, na ulici, mezi sousedy nebo známými mluví se jen chorvátsky.¹“

Ve sborníku Čechů dolnorakouských se Josef Karásek v roce 1895 pokouší nastínit kulturní i historické souvislosti v Chorvatských vsích: Poštorná, Nová Ves a Hlohovec: „Západně od Břeclavi (Lundenburg), tedy od nejj jižnějšího cípu Moravy, nacházejí se v Dolních Rakousích, v severo-východním rohu tři obce, které se hrdě hlásí k našemu národu a pro etnografa a slavistu tvoří velezajímavý předmět studia: jsou to Poštorna (Unter-Themenau), Nová Ves (Ober-Themenau) a Hlohovec (Bischofwart).....Je zvláštní úkaz, že tyto tři vesnice, úplně od domova vzdálené, zcela izolovány, udržely podnes, tedy přes tři sta let, svou národnost. Dá se to vysvětlit pouze tou okolností, že obce ony nestýkajíce se na žádné straně s obyvatelstvem českoslovanským, obklíčeny jsou Němci, čímž je veškerém vliv jiného slovanského dialektu na ně úplně zamezen: osadníci tito žení se a vdávají toliko mezi sebou, smíšení děje se velice zřídka, následkem čehož nepodléhají vlivu němčiny, který je se strany jinorodého jazyka dosti nepatrný.“²“

Přítomnost chorvátských kolonistů (a následně obyvatel) byla zaznamenána historiky, etnografy a hlavně umělci již daleko dříve (Schwoy, Alois Hanke z Hankenštejna, Josef A. Zeman, Wilhelm Horn a další), ale v 19. století se četnost informací o chorvátské „existenci“ výrazně zvýšila.

4.4. Charvátské vesnice v 19. století

Poštorná, Charvátská Nová ves, Hlohovec, Frélichov (Jevišovka), Drnoholec Dobré Pole a Nový Přerov jsou vesnice, na jejichž existenci se podílí chorvátské obyvatelstvo a chorvátská kultura. Zbylé výše zmíněné obce podlely invazi německého a českého živlu, který byl dominantním fenoménem v oblasti jižní Moravy.

¹ Herben, J., Malec, A. *Tři chorvátské osady na Moravě*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 40

² Karásek, J. *Poštorna, Nová Ves, Hlohovec*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 55

Mapa: „Část oblasti dřívějšího výskytu chorvatské menšiny ve střední Evropě.“¹

5. Kulturní symbolika jihomoravských Chorvatů

Kultura:

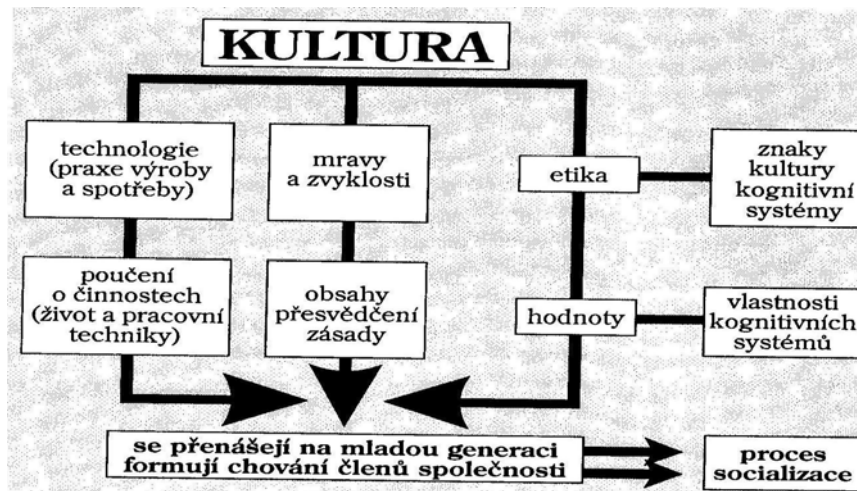
„Celistvý systém významů, hodnot a společenských norem, kterými se řídí členové dané společnosti a které předávají dalším generacím.“²

„Hodnoty, normy a hmotné statky typické pro určitou skupinu.(...) Kultura je jedním z nejcharakterističtějších projevů sociálního sdružování lidí.“³

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. obal knihy

² Kol. autorů. *Nový slovník cizích slov pro 21.století. 1. vyd.* Praha: Plot, 2008. 368 s. ISBN 978-80-86523-89-7. str. 168

³ Giddens, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. 595 s. ISBN 80-7203-124-4. str. 440

Obrázek: Struktura kultury¹

Snaha přesně vyčlenit chorvatskou kulturu z množiny kultur „jiných“ je činnost v dnešní době neřešitelná, neboť žádná kultura není typickým úkazem, který je schopný existence pouze sám o sobě. Kultury různých etnik, společenství...atd. se dnes navzájem prolínají a ovlivňují. Můžeme se tedy pokusit popsat „pouze“ kulturní vliv Chorvatů v Podluží a přilehlých oblastí. Posléze zjistíme, že tradice a zvyky Chorvatů jsou někdy totožné s obyčejí obyvatel zemí českých nebo moravských, že nejsou tradicí určitého teritoria, ale dotýkají se oblasti náboženské, kulturní apod., která je „obecným specifíkem“ i u jiných etnik, společenství...atd. . Ovšem ne každá kultura či subkultura, je vždy specifická svým novým přístupem v určité „oblasti“, ale může se projevovat odlišným pojetím, či osobitou kombinací již existujících kulturních struktur.

Můj řez oblastí kulturní symboliky bude veden v oblastech: lidové zvyky a slavnosti, lidový oděv a jazyk jihomoravských Chorvatů. Ještě jednou dodávám, že se nejedná o tradice, zvyky atd. pouze chorvatské, jedná se i o kulturní symboliku Podluží a přilehlých oblastí.

Lidové zvyky, slavnosti a rituály

„Každý rituál má božský vzor.(...) S touto teorií se setkáváme u tzv. primitivních národů, stejně jako ve vyspělých kulturách.“²

¹ Řezáč, J. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6. str. 18

² Eliade, M. *Mýtus o věčném návratu*. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1993. 103 s. 978-80-7298-388-9 . str. 21

5.1. Církevní svátky

„kiritof“

Svátek pořádaný ve Frélichově 8. září na počest narození Panny Marie, konkrétně se jednalo o slavnost k zasvěcení frélichovského kostela, jehož patronkou byla Svatá Kunigunda. Slavnost trvající tři dny (obvykle od neděle do úterý). Ještě ve 30. letech 20. století se do Frélichova sjížděli Chorvaté z okolních vesnic, Dobrého pole a Nového Přerova, a slavili, pro Charváty, nejvýznamnější, ale i nejpopulárnější svátek celého roku. Tradici kiritofu si Chorvaté udrželi i po nedobrovolném vysídlení v roce 1948 ve svých nových domovech, ať již na území Československa, nebo v zahraničí.¹

Na organizaci kiritofu se podílela hlavně místní mládež vedená volenými stárky. „...stárek má na starost udržení chasy, zajištění muziky na slavnosti a hody po celý rok. Dále má na starost dovoz, postavení a kácení májí, „zeleného“ a jejich koupi od lesů.“²

„Nejprve mládež vybírala od sedláků obilí, které následně prodala a za vydělané peníze uhradila hodové výlohy a muziku. V sobotu před kiritofem postavili stárci před hospodu májku a koupili muzikantům i sobě tři až čtyři vědra vína. Muzikantům udělali dřevěnou boudu.(...)Hospody byly ve vesnici čtyři, ale kiritof byl jen ve dvou: v obecní a Rosnerově v Stadlerově uličce. V obecní hospodě byli bohatí sedláci a u Rosnera chudí.“³

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 97 - 101

² Vránová, M. *Na cestě zpět a tady – rodina Barančičců*. (diplomová práce) Brno: Pedagogická fakulta, 2006. 134 s. str. 74

³ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X str. 97 - 99

Pout' ke Třem Dubům (Maria Dreieichen)

Pout' se konala vždy na svatodušní svátky, též známé jako letnice (50 dnů po velikonocích a 10 dnů po Nanebevstoupení Páně). Byla zasvěcena Matce Boží, neboli panně Marii Třídubské. Procesí, okolo 200 lidí, konalo pout' z Jevišovky (Frélichova) do 40 kilometrů vzdálené obce Maria Dreieichen (dnes území Rakouska). Vyrazili vždy v sobotu před Svatodušními svátky a vraceli se v pondělí, následujícího týdne.¹

Velikonoce

Na zelený čtvrtek, počínaje odpolední mší, přestaly v obci znít zvony. Dětem se říkalo, že zvony odletěli do Říma, a proto děti chodí s řehtačkami a křičí: „Hlásíme na řehtačku anglický pozdrav, aby člověk věděl, že se musí modlit!²“. V sobotu probíhal v místním kostel obřad vzkříšení a v neděli následovala hlavní mše. Pondělí bylo tradičně spojeno s pomlázkou a velikonoční „šlehačkou“. Děti chodily s rodiči po příbuzných a dostávaly malovaná vajíčka.

Vánoce – štědrý den

Tyto největší katolické svátky, byli v obci spíše událostí veřejného charakteru, nebyly tolik spojovány s rodinným prostředím, jako v dnešní situaci. „V podvečer šli vesnicí pasáci a stříleli salvy, aby ohlásili příchod Spasitele.³“ Následovala rodinná modlitba v blízkosti vánočního stromu, poté předání skromných dáreků a štědrovečerní pohoštění. „Sladkosti dělala máma sama z cukru a do kyselých dobrot

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 91

² Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 95

³ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 101

přidala i trochu octa, potom jablka a ořechy.⁴“ Završení večera probíhalo v obecním kostele formou půlnoční mše.

5.2. Lidové zvyky a slavnosti

Konec masopustu

Samotný masopust (= karneval, carne vale - latinsky: maso sbohem) se slaví na popeleční středu, jde o třídní lidový svátek. Spíše než o slavnost liturgickou jedná se o všeobecné velebení obžerství, přetínající postní období, od Tří králů do popeleční středy a následující 40 denní předvelikonoční půst. Konec masopustu je spojen s průvodem masek a taneční zábavou. 30. duben byl dnem stavění máje, která byla na svém konci ozdobena pestrobarevnými stuhami. „Slavnostní kácení máje na konci měsíce mělo soutěživý ráz. Kdo první chytil ozdobený vršek, tomu patřil celý kmen. Slavnost končila taneční zábavou.“¹

Vrabčí svatba

Lidový zvyk určený dětem a jejich rodičům nebo prarodičům, konaný vždy 11. května na svatého Řehoře: „Časně z rána nám rodiče na zahradě rozvěsili různé sladkosti, do malých lahviček dali červenou a žlutou limonádu, a na barevných pentlích pověsili jablíčka. K tomu nám zpívali vrabci a skřiváci. Nám dětem se to líbilo, tak jsme se na jaro vždycky těšili. Vzpomínám si, jak můj děda Slunský ráno povídá: „Děti, jděte ven na zahradu: dnes se vrabci ženili a za to, že jste byli celý

⁴ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 101

¹ Melzer, M. M. *Osídlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str. 256

rok hodní, tak vám přinesli spoustu cukroví a sladkostí.²“ Vrabčí svatba byla typická pro obec Frélichov (Jevišovka).³

Dračky

Společenská informativní sešlost, „genderově“ rozdělená na ženskou a mužskou skupinu. Ženy draly peří a probíraly „důležité“ dění v obci (kdo s kým chodí, která je těhotná atd.) „Muži seděli vzadu u kamen a mluvili o práci, politice a válce, o tom, co zažili jako vojáci za první a druhé světové války (...) A tak muži seděli v šeru a povídali, my děti jsme seděli kolem nich na zemi a poslouchaly.“¹

Zabijačka

Tradiční charvátská zabijačka byla rozložena do 3 dnů: 1. den se prase zabilo, poté naporcovalo a následně se peklo maso. 2. den se připravovali zabijačkové speciality a poslední den se škvařilo sádlo. Během zabijačkového obřadu se ve větší než obvyklé míře konzumovalo víno.²

5.3. Ceremonie a tradice životního cyklu

5.3.1. Svatba^{1a}

², ³ Melzer, M. M. *Osidlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 56

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X

² Melzer, M. M. *Osidlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s.

^{1a} na základě: Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 81 - 83 a Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvátů*. In: Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s.

„Svatební rity mají také božský vzor a sňatek reprodukuje hierogamii nebo specifičtěji spojení nebe se zemí. Já jsem nebe, praví manžel, ty jsi země“.³

Samotnému obřadu předcházelo takzvané dohadování: rodiče ženicha a nevěsty vyjednávali o tom, kolik dostane nevěsta dobytka, kolik dostane ženich pole atd. Pokud se na majetkovém vypořádání nedohodli, ze svatby sešlo, ale pokud byla vyjednávání úspěšná, šel se domluvit termín svatby na faru. „Potom je farář tři týdny ohlašoval. Ve středu po třetích ohláškách byla svatba“¹. Dva týdny před svatbou se začalo s přípravami na svatební hostinu, pekli se koláče - chorvatské vrtanje nebo vience, pletené koláče z vánočkového těsta s rozinkami, dále fljekince, malé koláčky všeho druhu (tvarohové, makové, povidlové ale i zelné), cukroví, bábovky nebo dorty.

Oblečení ženicha

Ještě počátkem 20. st. je tradičním svatebním ošacením kroj (viz. Kapitola ukázky krojů moravských Chorvatů). Po první světové válce je nahrazen soudobou městskou módou, tedy klasickým městským oblekem. Jediným tradičním prvkem zůstává dlouhý černý kabát se sametovým límcem. Dříve se nosil tzv. *mentje*: modrý soukenný kabát po kolena, na jehož klopu pak nevěsta připjala rozmarýnovou větvičku s bílou stuhou. Součástí zimního svatebního oděvu byla dlouhá *šuba*, typ svrchního oděvu, podšitý a lemovaný beránčí kožešinou

Oblečení nevěsty

Tradiční chorvatský kroj (k příležitosti svatby většinou nově ušitý) se jako konvenční svatební ošacení nevěsty uchoval až do začátku druhé světové války. Zimní doplňkem oděvu byla jako v případě ženicha tradiční *šuba*. Znakem nevěstina panenství, tedy neposkvrněnosti, byl věnec z umělých květů a lesklých ozdob, do něhož byl zapletený zelený myrtový věnec.

³ Eliade, M. Mýtus o věčném návratu. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1993. 103 s. 978-80-7298-388-9 . str. 22

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 81

Součástí eticko-svatebního kodexu byla nevěstina zachovalost, respektive žena vedená k oltáři nesměla být těhotná. (jiná pravidla se vztahovala na vdovy). Pokud byla nevěsta během svatebních ceremonií v „jiném stavu“, znakem její „nezachovalosti“ bylo specifické uvázání šátku na hlavě, tzv. „na hanačku“. Dále pak vesničtí chlapi vyznačili plevami cestu od domu nastávající nevěsty k domu budoucího ženicha, tím vytvořili slaměnou cestu.

Úprava vlasů nevěsty: prameny nad čelem pomocí cukru zpevněné do obloučků.

Svatební obřadníci

Stuovnik (stolník) - pořadatel, moderátor svatebních a předsvatebních ceremonií: například spoluorganizoval svatební hostinu, vedl svatební průvod do kostela, bavil a obsluhoval hosty při svatebním obědě. Jednalo se o člověka velice vtipného a výřečného. Pocházel obvykle s přízně ženicha nebo nevěsty. Jeho specifickým úbořem byl černý klobouk a hůl označená rozmarýnem a stuhami.

Asi týden před svatbou měl za úkol pozvat na svatební obřad a přípravy kamarády nevěsty i ženicha. V den svatby doprovázel družinu ženicha k domu nevěsty, kde se podávalo občerstvení, obvykle chléb a vřtán (vřtanj, svatební koláč) s vínem, nebo čajem ochuceným velkou „kapkou“ rumu. Poté se před domem tančilo, načež následovalo rodičovské požehnání a odchod svatební skupiny do kostela. „Na oddavky do kostela se chodilo pěšky, nevěstu vedl mládenec (bratranec, bratr), ženicha družička, průvod vedl „stuovnik“ s muzikanty, kteří vyhrávali do kroku.“¹

Družičky (družice) - příbuzné nebo kamarádky nevěsty, obvykle byly 2. Bylo zvykem, že jedna z nich bude kmotrou. Jejich hlavním úkolem bylo nosit asi dva a půl metru dlouhý rozmarýnový prut převázaný bílou stuhou tzv. „pjero“ (péro): „Rozmarýnový prut byl nejen znakem svobodného stavu snoubenců, ale i svědectvím zachovalosti nevěsty a zdrženlivosti mladého páru. Nemohla je proto mít nevěsta nepoctivá či vdova (vdovec).“²

¹ Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvátů*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 274

² Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvátů*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1. vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 263

Signálem, který oznamoval svatební událost bylo vyzdvižení sulice.: „Na žerdi vysoké tři metry, omalované do pásů červeně a zeleně, viselo dva až pět pestrobarevných tibetových šátků a stuh.³“ Stavěny obvykle 2, před domem ženicha a nevěsty v předvečer svatebního dne. Nošeny v čele svatebního průvodu příbuzným ženicha a nevěsty tzv. suličníky. Po svatebním obřadu, v průběhu svatebního veselí, se musely hlídat, neboť hrozilo jejich odcizení. Ženich by je pak musel draze vykupovat, obvykle odpovídajícím množstvím vína. Sulice podobně jako pjero symbolizovaly svobodný stav snoubenců, poctivost a zachovalost nevěsty. Těto symbolice odpovídali atributy na žerdi každé sulice: „, červený a bílý šátek, pentle, panenské jablko a dva nebo tři kohoutí péra.¹“.

Svatební hostina se obvykle konala na dvou místech: v domě ženicha a nevěsty (prostorové důvody). Obědové pokrmy byly obvykle: hovězí maso s křenovou omáčkou, svíčková pečeně, vepřové řízky s bramborovým salátem, pečené slepice a kohouti, někde místo svíčkové vepřové maso se zelím či hovězí vývar. Svatební veselí trvalo někde i tři dny, zábavu obstarávalo pití vína a muzika, která vyhrávala k tanci.

Svatební obyčeje

Házení koláče. Jednalo se nejběžnější z charvátských svatebních tradic. Po návratu z oddací ceremonie nevěsta symbolicky označila vrtáň křížem a poté ho přes hlavu vhodila do davu „nesvatebčanů“. Její činnost pak opakovaly družičky a po nich i stuovník, házejíce obvykle do davu dětí, drobnější koláče tzv. *fljekince*.

³ Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvátů*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 269

¹ Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvátů*. In. Jeřábek R. *Moravští Charvátí – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 271

Zastavování svatebního průvodu. „Nesvatebčané“ pomocí barevných stuh zastavovali svatební průvod, aby novomanželům poblahopřáli a nabídli jim víno, následně na revanš dostali od ženicha pozvánku na večerní zábavu a peníze.

Zkoušky. Po církevním obřadu se průvod ubíral k domu nevěsty. Kuchařky, které připravovaly svatební hostinu, nabídly novomanželům víno a vodu, pokud nevěsta chytla jako první hrnek s vínem, znamenalo to, že bude mít v domácnosti hlavní slovo. *(bude nosit kalhoty)*

Snímání věnce. Jde o přechodový rituál, kdy se z nevěsty stává žena (žena v domácnosti). Kmotra, družička či kuchařka sňaly nevěstě věnec a nasadili jí čepec. Tradice uchována i v méně tradiční formě: „Kuchařky sňaly nevěstě závoj, uvázaly ji šátek a daly ji vařečku do ruky.¹“

5.3.2 Pohřeb

Bylo zvykem, že nebožtík ležel doma tři dny: „Mrtvolu položili na dřevěnou lavici v domě. Zrcadla i okna se pokryla černou látkou, aby se děti nemohli koukat dovnitř(...) Na židli se postavila svěcená voda v nádobě ovázané třemi pšeničnými klasy. Tím mrtvolu vykropili(...)...druhý den přišli kamarádi, sousedi i ostatní lidé z vesnice a společně se modlili otčenáš(...) Aby nebožtík nebyl celou noc sám...²“ Třetí den se šlo do kostela, následně na hřbitov kde byl nebožtík ještě jednou vysvěcen a pohřben Celý pohřební rituál byl završen v hospodě smuteční hostinou.³

5.4. Jazyk a řeč jihomoravských Chorvatů^{1a}

¹ Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvatů*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s. str. 283

² Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 109

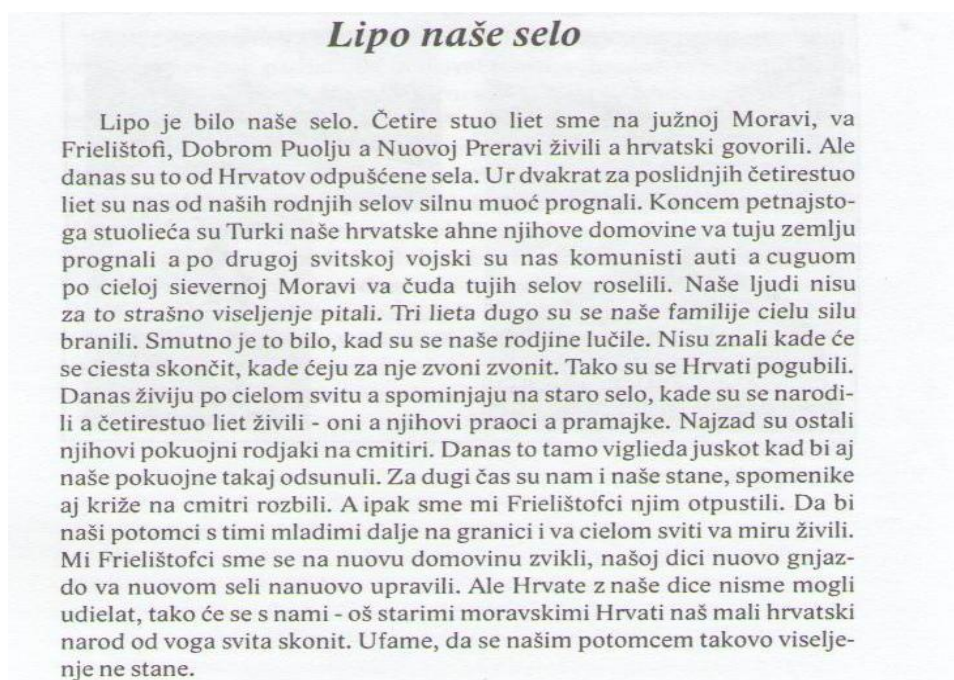
³ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 105 - 109

^{1a} na základě: Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 12-14

Jazyk je primární strukturou k udržení a rozvíjení kulturní tradice určité etnické skupiny. Jazyk je medium pro výměnu socio-kulturních vzorců a zkušeností, ovšem je i součástí kultury, kterou zprostředkovává.

Ze studia pramenů a materiálů v oblasti Drnoholecka (Frélichov, Nový Přerov) vyplývá, že místní chorvatské nářečí bylo původně čakavské. Na jeho podobě se velkou měrou podílel dlouholetý kulturní vliv českých a německých vesnic. Ovšem tradice chorvatského jazyka se ve vesnicích na Drnoholecku udržela téměř po čtyři století díky uzavírání sňatků, pouze v rámci chorvatských rodin. „V dnešním se již nikde nesetkáme se zcela identickým nářečím (blízká avšak ne stejná jsou čakavská nářečí na pobřeží Jaderského moře.¹“

Jazyk jihomoravských Chorvatů je dnes používán pouze v úzkém kruhu „pamětníků“, a to jen ve výjimečných situacích (slavnosti, krajanská setkání). Existuje tedy více než pravděpodobná hrozba, že vymře a zůstane zachován pouze v dobových materiálech.

Ukázka jazyka jihomoravských Chorvatů: „Lipo naše selo.“²

¹ Lawwitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 9

² Lawwitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 16

Naše pěkná vesnice

Byla pěkná, naše vesnice. Čtyři sta let jsme žili a mluvili chorvatsky na jižní Moravě: ve Frélichově, Dobrém Poli a Novém Přerově. Dnes jsou ale tyto vesnice Chorvaty opuštěné. Za posledních čtyři sta let nás z našich rodných míst už dvakrát násilně vyháněli. Koncem 15. století vyhnali Turci naše předky z jejich domoviny do cizí země a po druhé světové válce nás komunisti naložili na auta a vlak a rozsidlili do spousty cizích vesnic po celé severní Moravě. Našich lidí se na to strašlivé vysídlení nikdo neptal. Tři roky se naše rodiny bránily ze všech sil. Bylo to smutné, když se pak loučily. Nevěděly, kde cesta skončí, kde za ně budou zvony zvonit. A tak se Chorvati ztratili. Dnes žijí po celém světě a vzpomínají na tu starou vesnici, kde se narodili a kde čtyři sta let žili oni i jejich praotcové a pramatky. Jejich mrtví zůstali na hřbitově, kde to dnes vypadá, jakoby i ty nebožtíky odsunuli. Za tu dlouhou dobu nám rozbili naše domy, památníky i hřbitovní kříže. Ale my Frélichované jsme jim odpustili, aby naši potomci žili s jejich mladými na hranici a v celém světě v míru. My Frélichované jsme si zvykli na nový domov, svým dětem jsme v nových vesnicích postavili nová hnízda. Ale Chorvaty jsme z nich už udělat nemohli. A tak spolu s námi – starými moravskými Chorvaty – sejde ze světa i náš malý chorvatský národ. Doufáme, že našim potomkům se takové vysídlení nestane.

Překlad předešlého textu: „Lipo naše selo.¹“

5.5 Kroj jihomoravských Chorvatů

Kroj: „Oděv výrazných znaků, vyznačující obyvatele určitého kraje, příslušníky některých spolků, povolání či organizací.²“ (encykl)

Kroj moravských Chorvatů byl typický: „...velkou barevností, užitím pestrých kašmírových látek a barevnou výšivkou. Obdobné je vyšívání i ze starších oděvních součástek z Podluží a částečně také z Kyjovska, což svědčí o dlouhodobém vzájemném ovlivňování domácího obyvatelstva a Charvátů. Originály charvátských krojů dnes používá při svém vystoupení soubor Pálava z Mikulova.³“

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 17

² Kol. Autorů. *Malá československá encyklopedie: i-l*. 1. vyd. Praha: Academia, 1986. 912 s. ISBN 21-058-86. str. 609

³ <<http://www.rotrekl.cz/kroje.htm>. > [cit. 2009-29-3].

..

Obojek *kuloarin*. Výšivka hedvábím, plochý steh, mnohopárová paličkovaná krajka, 2. pol. 19. st.

Obojek *kuloarin*. Výšivka hedvábím, plochý steh, paličkovaná krajka, 2. pol. 19. st.

Ženský kabátek. Vlněný kabátek, výšivka provedená vlnou, počátek 20. st.

Ženský slavnostní kroj. Čepec *škuofija* s výšivkou a zlatou portou, hedvábný živůtek a sukně, plátěná tmavá zástěra s výšivkou plochým stehem provedenou vlnou, rukávce a límec s dírkovou výšivkou a plochým stehem, kapesník do ruky s vyšitým nápisem *Hey Slovane*

Mužský slavnostní kroj: Hedvábná vesta, košile s dírkovou výšivkou a plochým stehem, soukenné nohavice se šňůrováním, konec 19.st.

Sukně svobodného děvčete k tanci. Bavlněné plátno, atlasové stužky, efektní lem při spodním okraji. Počátek 20. století

Zástěra, fěrtuch: Kašmír. Počátek 20. století

Foto a popisky krojů pochází z výstavy: „MORAVŠTÍ CHARVÁTI OBJEKTIVEM OTHMARA RUZICKY“ konané Moravském muzeu v Brně od 14.10.2009 do 15.5.2010

6. Jihomoravští Chorvaté ve 20 století

„Až do konce druhé světové války se udrželi Chorvati nedaleko Drnoholce (chorv. Drinuovac, něm. Dürnholz) ve vesnicích Jevišovka (Frielištof, Fröllersdorf, česky před válkou Frélichov) – 1930 Chorvati tvořili 73,5 % obyvatelstva; Dobré Pole (Gutfeld, Guttenfeld) – roku 1930 46,2 %; a Nový Přerov (Nuova Prerava) – roku 1930 64 % obyvatelstva tj. celkem 2000 osob, z nichž většina znala chorvatsky, ale také německy a česky.¹“

Zlomovou historickou etapou a bezpochyby osudovým obdobím byl pro jihomoravské Chorvaty konec třicátých let dvacátého století. Díky pomnichovskému politicko – geografickému uspořádání se chorvatské vesnice na jižní Moravě ocitají na území německé říše. Místní obyvatelé, ve snaze vyhnout se odsunu do protektorátu Čechy a Morava, jsou nuceni pasivně spolupracovat s místní dosazenou nacistickou autoritou. Ona spolupráce je spojena pouze s existenční otázkou.

„Archivní materiály svědčí o tom, že se většina chorvatského obyvatelstva angažovala v různých nacistických organizacích a muži sloužili v německé armádě. Podíl Chorvatů na rozbití Československa a jejich účast při válečných akcích na straně Němců nastolily otázku, jak vyřešit jejich postavení v nové československé republice.²“

Roku 1948, 13 členná komise Zemského národního výboru v Mikulově stanovuje přesná pravidla a podmínky chorvatského odsunu: „Zemský národní výbor činí opatření, aby s odsunutými osobami bylo zacházeno jako s příslušníky slovanské chorvatské větve, kteří vlivem dlouhodobého pobytu ve zněmčeném prostředí částečně podleli německým vlivům, postrádaje jako dosavadní usedlíci v těsném

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 9

² Melzer, M. *Osídlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In. Jeřábek R. *Moravští Chorváci – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykoví univerzity, 1991. 292 s. str. 253

pohraničí potřebné odolnosti vůči německým židlům, u nichž je však pevná naděje, že se v novém ryze českém prostředí v nejkratší době s českým živlem zcela sžijí.¹

Ovšem existuje i jiná interpretace charvátského odsunu: Komunistická strana se chtěla odsunem Charvátů pomstít za prohrané volby z roku 1946 v Mikulovském okrsku, která jinak na českém území vyhrála. Je známo, že v „charvátských“ vesnicích měla výrazně navrch Lidová strana.²

Celková politická a vůbec společenská atmosféra byla po druhé světové válce dosti vyhrocená. Československá společnost hledala konkrétní viníky doznívajícího válečného konfliktu. Jihomoravští Chorvaté byli jednoduchou obětí, léta existovali v německém jazykovém prostoru a sami se více než dobře německy dohovořili. Radikální doba si žádala jednoduchá řešení: odsun moravských Chorvatů

„Charváti musí být jako nespolehlivý živel od jižních hranic našeho státu vystěhováni. Situace se vyhrotila příchodem českých reemigrantů z Jugoslávie, kteří prý čekali na uvolněné usedlosti v charvátských vesnicích.“³

Chorvati jsou vysídleni do obcí severní Moravy (cca. 100 obcí), ovšem nemalá skupina z nich volí raději cestu emigrace do blízkého Rakouska, kde buď zůstávají a nebo pokračují dále (Německo, ale i Kanada nebo Austrálie).

Po odsunu na severní Moravu Chorvaté, zvyklí na úrodný jihomoravský kraj, jsou konfrontováni s odlišným stylem hospodaření, s kterým souvisí i odlišný způsob

¹ Melzer, M. *Osidlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str. 253

² Melzer, M. *Osidlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 292 s. str. 253

³ Melzer, M. *Osidlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*. In. Jeřábek R. *Moravští Charváti – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovy univerzity, 1991. 253 - 254 s.

stravy. Sbližování s místním obyvatelstvem mělo také pozvolnější průběh, jelikož se na nové usedlíky dívalo jako na zrádce republiky apod. „tak první s kým se začali „stýkat“ byli např. místní Němci, stejně jako oni sdíleli společný historický úděl. Postupem času dochází k „enkulturaci“ chorvatské menšiny do české většiny. Nivelizace českou většinou má za následek úpadek chorvatských lidových tradic a jazyka.

„Změny po roce 1989 umožnili moravských Chorvatům zaktivizovat úsilí o zastavení procesu asimilace a zmírnění křivd, které na nich byly napáchány. Začátkem roku 1991 vzniklo v Brně sdružení občanů chorvatské národnosti.¹“

Začíná se oživovat tradice kiritofů. Probíhají různé expozice v muzeích. O péči a zachování lidových tradic se stará v České republice hlavně národopisný soubor Pálava, který má ve svém repertoáru tradiční tance jihomoravských Chorvatů a při jejich prezentaci využívám i zachovalých chorvatských krojů.

¹ Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X. str. 11

Závěr

V úvodu jsem si dal za úkol popsat:

1) Turecké nájezdy a situaci v chorvatských zemích jako příčinu migrace Chorvatů, ze své původní domoviny na dnešní území jižní Moravy.

2) Chorvatskou migraci na dnešní území jižní Moravy. Chorvatskou kolonizaci na též území.

3) Situaci v Českých a Moravských zemích v 18. – 19. století, jako podmínky pro genezi chorvatské tradiční kultury v „cizí“ zemi

4) Kulturní symboliku jihomoravských Chorvatů, chorvatský jazyk

5) Jihomoravské Chorvaty ve 20. století: 30. léta vývoj po roce 1946 až po současnost, kulturně revitalizační snahy

Body 1), 2), 4) se mi podařilo popsat v poměrně širokém rozsahu.

Body 3), 5) jsem se snažil obsáhnout spíše věcně a stručně.

Celkový záměr bakalářské práce (z mého pohledu) byl splněn. Celistvý text přibližuje z více pohledů problematiku, avšak kulturně obohacující působení Chorvatů (moravských Chorvatů) na území dnešní České republiky.

Prameny

Eliade, M. Mýtus o věčném návratu. 2. vyd. Praha: Oikoymenh, 1993. 103 s. 978-80-7298-388-9

Giddens, A. *Sociologie*. 1. vyd. Praha: Argo, 2005. 595 s. ISBN 80-7203-124-4

Jeřábek R. *Moravští Charváci – dějiny a lidová kultura: antologie*. 1.vyd. Brno: Ústav evropské etnologie Masarykovi univerzity, 1991. 292 s.

a) Herben, J., Malec, A. *Tři chorvátské osady na Moravě*

b) Karásek, J. *Poštorňa, Nová Ves, Hlohovec*

c) Melzer, M. *Osídlování bývalého německého jazykového ostrova na Dražanské vrchovině*.

d) Stojanevič, V. *Jedna starja hrvatska migraciona struja u Moravskoj (Glasnik etnografskog instituta Srpske akademije nauka i umetnosti 22, 1973)*

e) Šambera, A. *Osady chorvátské w Morawě*

f) Turek, A. *Charvátská kolonisace na Moravě*

g) Večerková, E. *Obřady životního cyklu u moravských Charvátů*

Hroch, M. *Pohledy na národy a nacionalismus*. 1. vyd. Praha: SLON, 2003. 451 s. ISBN 80-86429-20-2

Keller, J. *Dějiny klasické sociologie*. 2. vyd. Praha: SLON, 2007. 529. s. ISBN 978-80-86429-52-6

Kol. Autorů. *Malá československá encyklopedie: i-l*. 1. vyd. Praha: Academia, 1986. 912 s. ISBN 21-058-86

Kol. autorů. *Nový slovník cizích slov pro 21.století. 1. vyd.* Praha: Plot, 2008. 368 s. ISBN 978-80-86523-89-7

Lawitschka, J., Novik, A. *Lipo naše selo – paměti jihomoravského Chorvata*. 1.vyd. Praha: Aequitas, 2005. 175 s. ISBN 80-902774-2-X

Pekař, J. *Dějiny československé*. 2.vyd. Praha: Akropolis, 1991. 247 s. ISBN 80-900354-2-6

Rychlík, J., Perenčević, M. *Dějiny Chorvatska*. 1. vyd. Praha: NLN, 2007. 576 s. ISBN 978-80-7106-885-3

Řezáč, J. *Sociální psychologie*. 1. vyd. Brno: Paido, 1998. 268 s. ISBN 80-85931-48-6

Šatava, L. *Jazyk a identita etnických menšin – Možnosti zachování a revitalizace*. 2. vyd. Praha: SLON, 2009. 215 s. ISBN 978-80-86429-83-0

Vránová, M. *Na cestě zpět a tady – rodina Barančičců*. (diplomová práce) Brno: Pedagogická fakulta, 2006. 134 s.

<<http://www.rotrekl.cz/kroje.htm>. > [cit. 2009-29-3].

